

'Sociaal initiatief'

'Een ander helpen'

Inhoudsopgave

Toelichting bij deze handelingssuggestie	2
Aanpak	2
<i>Leerdoelen</i>	2
<i>Pedagogische interventies</i>	3
<i>Randvoorwaarden</i>	5
<i>Suggesties voor aanpak</i>	5
<i>Verwijzing naar spellen/prentenboeken</i>	8
Achtergrondinformatie	10
Bronnen	10

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

Toelichting bij deze handelingsuggestie

Leerkrachtvragenlijst Sociaal initiatief

1. Stapt uit eigen beweging op anderen af.
2. Heeft duidelijk een eigen inbreng tijdens gezamenlijke activiteiten.
3. Vertelt uit zichzelf in de groep.
4. Spreekt uit eigen beweging met andere kinderen.

Leerlingvragenlijst Contact maken met anderen

1. Ik vraag of ik mee mag doen.
2. Ik vraag of een ander met mij wil spelen.
3. Ik stel uit mezelf vragen aan een ander.
4. Ik begin een praatje met iemand anders.

Onder **sociaal initiatief** wordt het volgende verstaan: *Sociaal initiatief is de vaardigheid om in sociale situaties contact te zoeken en te maken, zowel non-verbaal als verbaal.*

Onder **een ander helpen** wordt het volgende verstaan: *Helpen is handelen in het belang van een ander. Iemand helpen kan in verschillende contexten bijvoorbeeld in contact met de leerkracht, een andere volwassene of een medeleerling. Belangrijk is dat je je bewust bent van het belang van jezelf en de ander. Het is nodig dat je je in iedere situatie blijft afvragen of je met helpen echt het belang van de ander en/of jezelf dient.*

Aanpak

Leerdoelen

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingsuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van sociaal initiatief en een ander helpen.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat

zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor sociaal initiatief kan dit impulsbeheersing zijn (balans egocontrole) en sociale autonomie (ruimtenemende vaardigheden).

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none">Helpt verzorger bij bekende klusjes	<ul style="list-style-type: none">Vraagt of hij kan helpenHelpt een ander zonder dat hier om gevraagd wordt	<ul style="list-style-type: none">Helpt uit zichzelf een ander die hulp nodig heeft bij het uitvoeren van een taakDoet aan een ander voor hoe de taak gedaan moet worden	<ul style="list-style-type: none">Geeft aanwijzingen aan iemand die iets niet goed doetHelpt uit zichzelf iemand die iets minder leuk moet doen	<ul style="list-style-type: none">Kan de leerstof uitleggen aan een ander

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?
- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.
- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamenlijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

Pedagogische interventies

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Sociaal initiatief voor deze groep is laag. Vraag je bij jezelf af wat jouw leerkracht gedrag is. Is jouw gedrag heel ruimtenemend: ben je sterk aanwezig (ben je veel aan het praten), weet je van jezelf dat je duidelijk bent in het geven van je mening en je kan laten leiden door je emoties? In dat geval kan het zijn dat de leerlingen geremd worden om sociaal initiatief te laten zien.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- **Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven**
- **Positieve betrokkenheid tonen**
- Positieve bekrachtiging geven

- Leren problemen oplossen

Voor kinderen met een lage mate van sociaal initiatief kun je werken aan de volgende vaardigheden bij het helpen van een ander.

Monitoring: sociaal initiatief is ruimtenemend gedrag. Wanneer je dit gedrag meer wilt zien, vraagt het van jou als leerkracht om ruimtegevend gedrag. Een leerling met laag sociaal initiatief staat niet vooraan in de rij om te helpen en zal niet uit zichzelf vragen of hij kan helpen. Als leerkracht moet je aan de ene kant ruimte geven en is het goed om af te wachten: misschien wil een leerling met laag sociaal initiatief best wel helpen, maar duurt het wat langer voor hij dit kenbaar maakt. Houd het wel in de gaten en grijp in wanneer de leerling helemaal geen initiatief toont om te helpen. Dan kun je als leerkracht ruimte nemen en de leerling stimuleren om een ander te helpen. Creëer daarnaast genoeg momenten waarop leerlingen anderen kunnen helpen.

Positieve betrokkenheid tonen: een leerling die weinig sociaal initiatief neemt, kan verlegen of onzeker zijn. Hij kan veel baat hebben bij een leerkracht die interesse toont in de leerling en zijn vaardigheden. Maak af en toe een praatje en informeer wat deze leerling goed kan of leuk vindt. Bedenk aan de hand hiervan iets waar de leerling jou mee kan helpen (het kan ook al iets kleins zijn, zoals het licht uitdoen als je een filmpje kijkt, koffie halen of naar de printer lopen). Wanneer je de leerling op deze manier stimuleert, zal hij makkelijker de volgende keer uit zichzelf aanbieden om dit klusje te doen. Van hieruit kun je verder uitbouwen naar andere situaties waarin hij kan helpen.

Randvoorwaarden

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaats kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

Suggesties voor aanpak

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

Helpt verzorger bij bekende klusjes (<4 jaar) - klusjes

In de kleuterklassen zijn genoeg kleine klusjes te bedenken. Helpen met opruimen, verkwasten schoonmaken, bloemen water geven enzovoort. Ook oudere kinderen vinden het leuk om de leerkracht te helpen. Een kopje koffie halen, kopieerbladen ophalen bij het kopieerapparaat, het bord schoonmaken enzovoort.

- Zorg dat alle kinderen om de beurt de corveetaak hebben.
- Laat waardering merken voor het (uit zichzelf) doen van taken.
- Laat regelmatig merken dat je hulp kunt gebruiken, zodat kinderen kansen gaan zien om te helpen.
- Bespreek met ouders of het kind thuis ook kleine klusjes kan doen.

Tip: Dit zijn goede momenten om een ontspannen gesprekje met een kind te hebben.

Vraagt of hij kan helpen (4-6 jaar) - klussenlijst

Door leerlingen eerst zelf uit te nodigen om te helpen, maak je de drempel om zelf het initiatief te nemen (om te helpen) lager. Voor kinderen die het lastig vinden om initiatief te nemen kan het goed werken om een **klussenlijst** te maken. Hierop kunnen kinderen

zelf aangeven welke klus zij willen doen. Je kunt ook meteen aan het begin van het schooljaar de **regel** instellen dat je, als je klaar bent met je eigen werkje of met opruimen, vraagt aan een ander of je kunt helpen. Een tussenstap kan zijn dat een leerling naar jou toekomt als hij klaar is en dat jij helpt met kijken wie er nog hulp nodig heeft. Laat de leerling zelf de vraag stellen, maar doe het eventueel wel eerst voor.

Vraagt of hij kan helpen (4-6 jaar) – helper aanwijzen

Als leerkracht kun je in elke hoek, of in elk groepje, iemand aanwijzen die kijkt in de eigen hoek/groep of iemand hulp nodig heeft (dit kan ook in een werksituatie of op het plein). Als je denkt dat iemand hulp nodig heeft, vraag dat dan aan hem/haar.

- Probeer eerst zelf te helpen of het op te lossen.
- Lukt dit niet, dan mag degene die aangewezen is de juf om hulp vragen.

(Let bij deze oefening op de grootte van de groepjes)

Helpt een ander zonder dat hier om gevraagd wordt (4-6 jaar) – beloningssysteem

Om aan deze doelen te werken kan het handig zijn om leerlingen verantwoordelijk te maken voor bepaalde taken (bijvoorbeeld voor het opruimen van de huishoek). Het gaat er bij dit doel om dat je leerlingen bewust maakt van elkaar en dat het fijn is als je elkaar helpt. Zorg voor voldoende situaties om te oefenen, zowel buiten als binnen.

Zo kun je leerlingen helpen die initiatief nemen lastig vinden:

- Geef complimenten aan leerlingen die jou of een ander kind (proberen te) helpen.
- Geef een kind de opdracht om in de klas rond te lopen en te kijken of iemand hulp nodig heeft.
- Het werken met klassenhulpen geeft jou de gelegenheid om heel concreet complimenten te geven over hulp. Geef daarbij zoveel mogelijk positieve feedback op het nemen van het initiatief om te helpen.
- Werk met een beloningssysteem, dit kan zowel een klassikaal als een individueel beloningssysteem zijn bijvoorbeeld een ketting of button met de beste hulp, een kaart of een stickersysteem.
- Stel als eerste doel dat het kind jou helpt zonder dat je erom gevraagd hebt. Een volgend doel kan zijn een ander kind gaan helpen dat jij hebt aangewezen en vervolgens zelf een kind uitzoeken dat je kunt gaan helpen. Het gaat erom dat de leerling zelf initiatief neemt.

Helpt uit zichzelf een ander die hulp nodig heeft bij het uitvoeren van een taak (6-8 jaar) - hulpvraag

Als een leerling aan jou om hulp vraagt, kun jij die hulpvraag bij de leerlingen leggen bijvoorbeeld: 'wie kan ... even helpen met opruimen, moeilijke som enzovoort'.

- Kijk wie er zelf initiatief nemen om te gaan helpen en geef die kinderen een compliment dat gericht is op het nemen van het initiatief om te helpen.

- Om kinderen te stimuleren om te helpen kun je op een lijst bijhouden hoe vaak een leerling een ander kind helpt. Hang deze lijst zichtbaar op. Je maakt de hulp zo ook voor de kinderen inzichtelijk.
- Als je ziet dat een kind zelf geen initiatief neemt, ga dan in gesprek met dit kind. Hoe komt het dat het zelf niet lukt? Wat heeft het kind nodig zodat het wel lukt? Bedenk hoe je het kind als leerkracht kunt helpen, bijvoorbeeld door het kind te wijzen op anderen die hulp nodig hebben.

Doet aan een ander voor hoe de taak moet worden gedaan (6-8 jaar) – werkvormen om in te zetten.

Laat kinderen aan elkaar uitleggen hoe je iets moet doen/aanpakken. Wanneer kinderen tijdens het zelfstandig werken een opdracht niet snappen, kun je aan een ander kind (die de opdracht wel snapt) vragen om het uit te leggen. Hier leren beide kinderen van. Houd wel in de gaten of er echt geholpen wordt en niet de antwoorden voorgezegd worden.

Geef instructie aan een klein groepje. Verdeel de klas in groepjes met een van deze kinderen als leider. Laat deze kinderen jouw instructie aan het groepje vertellen.

Tweetal coach: Verdeel de klas in tweetallen. De één maakt de eerste opdracht. Hierbij moet hij hardop nadenken, zodat de ander mee kan luisteren. Wanneer het kind er niet uitkomt, of een fout maakt, mag de ander gaan helpen. Hierna wisselen ze om van rol.

Geeft aanwijzingen aan iemand die iets niet goed doet (8-10 jaar) – kiezen uit twee voorbeelden

Laat kinderen ervaren welke toon en woordkeus wel en niet fijn voelt: Speel telkens in twee voorbeelden voor hoe je kunt reageren in bepaalde situaties. Laat de kinderen in tweetallen bespreken welke manier het beste voelt en waarom. Laat ze vervolgens zelf ermee oefenen.

- voorbeelden van manieren die niet wenselijk zijn: belerende toon, laten zien dat jij het veel beter kan, met een ander praten over wat iemand niet goed deed, het werk van de ander weggooien/ongedaan maken en het zelf opnieuw doen, ongevraagd gaan helpen, niet luisteren naar redenen van een ander, het persé op jouw manier willen laten doen.

N.B. deze suggestie staat ook in SI-samenwerken en samenspelen

Helpt uit zichzelf iemand die iets minder leuks moet doen (8-10 jaar) – voordelen

Bespreek met de kinderen dat het fijn is om elkaar te helpen, ook wanneer je iets minder leuks moet doen. Bedenk hiervan de voordelen, bijvoorbeeld: het is gezelliger, het gaat sneller waardoor je eerder klaar bent, als jij nu iemand helpt zal diegene jou de volgende keer ook eerder helpen, en je kunt elkaar helpen als het zelf niet lukt.

Geef als leerkracht het goede voorbeeld (bijvoorbeeld “zal ik je helpen je laatste op te ruimen? Dan gaat het sneller”) en complimenteer als anderen het goed doen (“ik zie dat jij hem helpt met schoonmaken. Dat is fijn, zo ben je eerder klaar”).

Kan de leerstof uitleggen aan een ander (10-12 jaar) – leerstof presenteren

Een leuke manier om leerlingen te laten ervaren hoe het is om leerstof uit te leggen aan de hele groep, is om een onderwerp bij bijv. een zaakvak te laten presenteren in kleine groepjes:

Verdeel de onderwerpen van een les(senserie) over verschillende groepjes. Elk groepje maakt die les, zoekt extra informatie erover op in boeken of op internet, en bereidt dit voor om te presenteren aan de rest van de klas.

Maak met elkaar een woordweb/-lijst met criteria waar een goede uitleg aan moet voldoen. Je kunt ook eisen opstellen voor de presentatie, bijvoorbeeld dat alle kinderen een powerpoint-presentatie moeten maken en dat de klas aan het einde van de les een opdracht/quiz moet maken.

- Laat de kinderen oefenen met deze lijst met criteria bij een uitleg door de leerkracht: heeft de leerkracht het zo goed mogelijk gedaan? Hoe zag je de verschillende criteria terugkomen?

Laat de medeleerlingen tijdens of na afloop van de uitleg beoordelen: eerst een 'top' laten noemen (iets wat goed ging). Daarna mogen ze een 'tip' geven: wat kan nog beter. Noem niet alleen wat beter kan, maar ook hoe ze het de volgende keer beter kunnen doen. Zo maak je leerlingen bewust van hoe je een goede presentatie houdt en zijn ze actief tijdens de presentatie van anderen. Zorg wel voor een veilige sfeer, waarin ook het positieve wordt genoemd. Kinderen kunnen presenteren eng vinden.

Kan de leerstof uitleggen aan een ander (10-12 jaar) – elkaar helpen

Laat een kind dat al klaar is een ander kind helpen. Bespreek met elkaar hoe je iets goed uitlegt, bijvoorbeeld door eerst een som voor te doen en daarna die ander een som te laten maken en hardop na te denken. Wanneer diegene er niet uitkomt, of een fout maakt, mag je hem hierbij helpen. Je mag geen antwoorden voorzeggen en kinderen niet uitlachen of uitschelden wanneer zij een fout maken.

Verwijzing naar spellen/prentenboeken

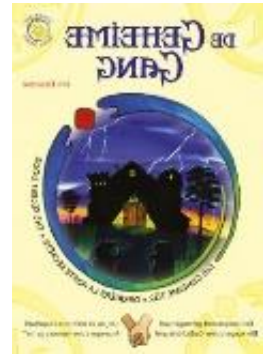
Bedenk: Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan sociaal initiatief binnen het helpen van een ander. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Coöperatief spel 'De geheime gang' / uitgeverij: Sunny Games / Zonnespel / aantal spelers: 1-8 / geschikt voor: kinderen vanaf 5 jaar / duur: circa 15 minuten

Vannacht hebben de dieven het huis doorzocht. Ze hebben drie kostbare voorwerpen meegenomen en verstop in de geheime gang. Om middernacht komen ze terug om hun buit op te halen. De leerlingen proberen te ontdekken welke voorwerpen de dieven willen stelen. Als dit lukt voordat de klok 12 keer slaat, zijn ze de dieven te slim af. Het is belangrijk om te weten welk voorwerp waar ligt. De kinderen helpen elkaar om te onthouden wat ze ontdekken.

In een coöperatief spel moeten leerlingen samenwerken. Elk kind moet initiatief tonen en meehelpen in het spel om het tot een goed einde te brengen. Dit sluit goed aan bij de doelen van sociaal initiatief en het helpen van een ander. Hier zijn eigenlijk alle coöperatieve spellen geschikt voor.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

Achtergrondinformatie

Deze handelingssuggestie gaat om sociaal initiatief en een ander helpen.

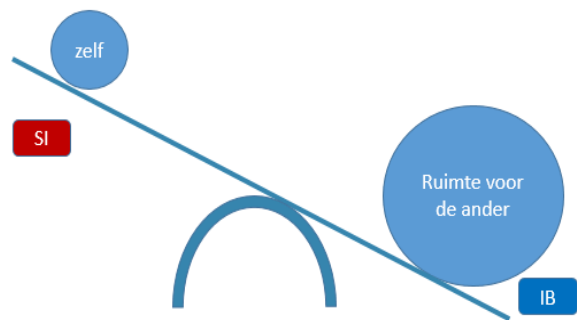
Sociaal initiatief verwijst naar het aspect om gevoelens aan bod te laten komen en over te gaan tot het nemen van initiatief in de sociale situatie. Een kind dat laat zien te beschikken over de vaardigheid sociaal initiatief, voelt zich waarschijnlijk competent in de omgang met anderen. Een kind dat over deze vaardigheid beschikt, heeft een eigen inbreng en vraagt ruimte voor zichzelf. Het neemt de ruimte om contact met andere kinderen te zoeken en actief mee te doen met groepsactiviteiten.

Kinderen die weinig initiatief nemen, trekken zich terug uit situaties. Hierdoor zullen ze uit zichzelf andere kinderen niet helpen. Kinderen die veel initiatief nemen, zullen andere kinderen ondersteuning bieden/helpen waar dat nodig is. Het jonge kind zal hierin nog gestimuleerd moeten worden.

Relatie met andere Zien!-dimensies

- Impulsbeheersing

Bij kinderen met een beneden gemiddelde tot lage score op sociaal initiatief en een hoge score op impulsbeheersing, wordt soms gesproken van sociaal angstige kinderen. Zij hebben een te sterke egocontrole, waardoor impulsen en gevoelens sterk worden onderdrukt en geen initiatief wordt genomen om gevoelens te uiten.

Is de egocontrole in balans, dan kan een kind inschatten wanneer het goed is om initiatieven te nemen, en wanneer het impulsen moet onderdrukken. Sociaal angstige kinderen zijn vaak bang om negatief beoordeeld te worden. Deze kinderen voelen zich vaak niet competent om een bepaalde taak te volbrengen. Het vermijdende gedrag uit zich in stil en teruggetrokken gedrag. Het betekent dat kinderen weinig ruimte nemen voor zichzelf, en veel ruimte geven aan een ander.

Bronnen

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.